

R.RACABOV

ORTA ASYA ARAPLARI DİLİNDE GÖRÜLEN ESKİ TÜRKÇE
UNSURLAR

(Özbekistan Arapları emsalında)

Мақалада арабтардың Орта Азияға келу, қоныстану тарихы, сонымен қатар олардың тілдік ерекшеліктері, олардың тілінде кездесетін көне түрік тіліне тән элементтер жап-жақсы қарастырылады.

В статье рассматривается история прихода и расселения арабов в Среднюю Азию, их языковые особенности и элементы характерные древнетюркскому языку встречающиеся в их языке.

Orta Asya, özellikle onun çok eskiden yerleşik toplumu barındırarak dünya uygarlıklarıyla sürekli temasta bulunan kısmı – Horasan ve Amuderya - Sırderya nehirleri arası (Maveraünnehir/Batı Türkistan) bölgeleri en eski dönemlerden ta son yüzyıllara kadar bir çok toplulukları kendine çekegelmiştir. Burası doğudan Moğolistan, Sibiryа ve Altaylar, batıdan Ortadoğu, Küçük Asya ve İran yönünden çeşitli etnik grupların farklı amaçları taşıyan göçlerine maruz kalmıştır. Özellikle, zamanında dünyanın büyük bir kısmını sarsan üç büyük cihanşumul fetih - Büyük İskender liderliğindeki Yunanlılar'ın, Müslümanlığı yaymak amacını güden Araplar'ın ve bir cihan devleti kurmayı hedefleyen Cengiz Han önderliğindeki Moğollar'ın etkisi bu bölgelerde diğerlerine nazaran daha kalıcı olmuştur. Onlar arasında da Arapların etkisi daha göze çarpıcı ve daha kalıcılığıyla kendini hissettirmiştir.

Bugünlerde Orta Asya cumhuriyetlerinin hemen hemen tümünde kendini Arap olarak tanımlayan, hatta bazı bölgelerde kendi ortamında Arapça konuşan, Arap gelenek-göreneklerini koruyan toplumların bulunması bunun bir gerekçesidir. Örneğin, başta Özbekistan olmak üzere Tacikistan, Afganistan, Türkmenistan, Kazakistan ve Kırgızistan'da bir çok kasaba, köy ve mahalle gibi yerleşim birimleri sakinlerinin milli kimliklerini Arap olarak tanımlaması bunu tespit eder. Bunlar hariç, adı geçen bölgelerde yüzlerce "Arap" adı eklenen etnonim (yer adı)nın bulunması, kendini Arap olarak tanımlayan ya da kendi soyunu Araplarla ilişkilendiren kişilerin fiziksel görünümünde Sami topluluklara veya Ön Asyalılar'a özgü belirtilerin daha belirgin olarak hissedilmesi de Orta Asya'da Arap varlığının korunduğuna delalet eder.

Orta Asya'da Araplar'ın varlığını ve onları diğerlerinden ayıran noktalarını incelemeye geçmeden önce onların bölgede tam olarak ne tarihlerde yerleşmeye başladıkları üzerine duralım.

Orta Asya'da 7. yüzyılın üçüncü çeyreğine doğru başlayan Arap fetihleri ilk önce Horasan ve ona bitişik Cürcan ve Dihistan gibi bölgelere yönelmiş, Horasan'ın kuzey-doğu kısmında başı başına bir hükümdarlık sıfatıyla kah Sasanlılar İrani'na, kah Batı Köktürk Kağanlığı'na bağlı olarak varlığını sürdüren Merv prensliği Araplar tarafından ele geçirilmiş ve böylece burası Halifeliğin bölgedeki naipliğinin merkezine dönüştürülerek, Orta Asya'nın Buhara, Semerkant gibi merkez bölgelerine olası fetihler için üs görevini yapmaya başlamıştır [5. 99-159; 9. 10, 95, 128; 15. 7-51; 14. 105-155].

Araplar buradan 670-710 yılları arasında bir kaç defa Amuderya nehrini geçerek, önce Buhara'yı, sonra ise Semerkant, Keş (Şehrisebz), Nahşep (Karşı), Çağaniyan, Tirmiz, Horezm gibi bölgedeki her biri birer yarı bağımsız hükümdarlık olarak Batı Köktürk Kağanlığı'na bağlı prenslikleri ele geçirmeyi başarmıştır. Semerkant şehrini Merv gibi bir üs yaparak, burayı Arap ordularının karargahına dönüştüren Araplar Orta Asya'nın daha iç bölgelerine ilerlemeyi hedef almışlardır. Semerkant merkezli Arap orduları kumandan Kuteyba İbn Müslim başkanlığında 710'lu yıllarda Ustruşene, Çaç (Şaş/Taşkent), Fergane gibi prenslikleri yenerek, daha doğuya doğru ilerlemeyi başlamışlar, ancak 716 yılında Kuteybe'nin kendi adamları tarafından öldürülmesiyle Arapların Orta Asya'yı daha geniş kapsamda fethetmeye yönelik siyaseti son bulmuştur. Bu tarihlerde adı geçen Orta Asya prensliklerinin pek çoğunda Türk asıllı yöneticiler (Çaç'ta Köktürk asıllı Teginler sülalesi, Fergane'de Aşina hanedanının bir dalı, Toharistan'da Köktürk Yabguları ve s.), bir kısmında ise Soğd veya Soğd-Türk karışımı sülaleler bulunmakta olup, Köktürk kağanları önderliğinde bir ittifak oluşturularak Arap istilasının önü alınmaya çalışılmışsa da, bazı başarılar müstesna, Arapları bölgeden çıkarma işi gerçekleştirilememiştir. Belki de merkezi Moğolistan'daki Doğu Köktürk kağanlığının Çin'le sürekli savaşlar halinde bulunması, Suyab (Yedisu) merkezli Batı Köktürk Kağanlığı'nın ise Aşina hanedanı ve Türgişler arasında devamlı çatışmaları yüzünden Köktürkler adı geçen prensliklere yeterince asker sevk edememiş olabilir. Böylece, Arapların bölgede yerleşmesinin önünü kesecek fazla bir engel oluşturulamamıştır. Hatta Araplara büyük sıkıntılar yaratarak 730'lu yıllarda bir süre onları hemen hemen Orta Asya'dan kovmayı başaran, bu yüzden Araplarca "Ebu Müzahim" ("Zehm verenlerin babası") lakabı ile anılan Türgiş hükümdarı Sulu Kağan'ın başarıları da Arap yayılmacılığının hızını kesememiştir [14. 279-291].

İşte, Orta Asya'da yerleşmesi şu gibi bir tarihi gerçeklere dayanan Arapların bölgedeki ele geçirilen topraklarda yaklaşık bir asırdan fazla süren hükümdarlıkları sonucunda pek çok Arap asıllı kabilelerin buralara sürekli bir biçimde yerleşmeye başlamasına yol açmıştır. Araplar en çok Buhara, Semerkant ve civarlarını mesken tutmaya başlamışlar, onların bir kısmı yönetici kesim olarak adı geçen şehirlerde oturmuş, bir kısım Araplar ise kendi vatanlarında sürdürdüğü hayat tarzına uygun yerleri iskan seçerek, yerleşmeyi tercih etmişlerdir. Özellikle, Arap topluluklarının göçebe kısmı Amuderya – Sırderya nehirleri arasındaki bozkırlarda oturarak, hayvancılıkla uğraşmayı yeğlemişlerdir. Bununla beraber, Arapların Orta Asya'da yerleşirken iklim şartlarını da göz önünde bulundurdıkları bir gerçektir. Yani, onların Merv, Buhara, Nahşeb (Nesef/Karşı), Tirmiz, Belh gibi bölgenin daha sıcak ve dağlardan uzak güney ve güney-batı kısımlarını iskan tuttıkları, kuzey ve kuzey-doğudaki Çaç, Fergane bölgelerine fazla yayılmadığı görülür.

Dikkati çeken husus şudur ki, şu anda bile Orta Asya Araplarının çoğunluk olarak ilk gelip yerleştikleri bölgelerde oturmaktadır. Örneğin, Özbekistan'daki Arap gruplarının başta Buhara şehri ve onun etraf köyleri yanı sıra Semerkant, Karşı (eskilerin Nesef kenti) şehri civar köylerinde, Tacikistan'da ise daha çok güneydeki Külâb vilayeti etraf köylerinde belirgin bir şekilde toplu olarak yaşamakta olduğu görülmektedir. Aslında, Özbekistan'daki bir-iki il (vilayet) hariç tüm illerde kendisini Arap olarak tanımlayan köy veya mahalle sakinlerinin bulunduğu bilinmektedir.

Özellikle, onların Harezmi ve Karakalpakistan'da Özbekçe (Oğuz ağzı) konuşan bir kaç köy, Nevai (eski Kermine), Andican, Fergane, Surhanderya (Şirabad/Güney Özbekistan) gibi illerde ise daha çok mahalle, kısmen ise ayrı ayrı köy sakinlerini oluşturan toplulukları bulunmaktadır. Onlar çoğunlukta Özbekçe (Karluk ağzı), kısmen Tacikçe konuşan Arap toplulukları olarak bilinmektedir. Taşkent'te ise şu anda kendi kimliğini Arap niteleyen herhangi bir köy veya mahalle bulunmamakta, ancak geçen 20. yüzyılın ilk çeyreğine ait Rus etnoğrafları kayıtlarında Taşkent civar mahallelerinde Arap ailelerinin yaşadığına dair bilgiler geçmektedir [11. 399].

Özbekistan'dan sonra daha çok Tacikistan'da kendi kimliklerini koruyarak yaşamakta olan Araplar biraz önce sözünü ettiğimiz gibi daha çok güney vilayetlerde yaşamakla beraber, kuzeydeki Hocend vilayetine bağlı 42 adet Arap etnonimini taşıyan köyün bulunduğu bilinmektedir [4. 198]. Oysa, 1926 yılında Sovyetlerin ilk yaptığı nüfus kaydı listelerinde Hocend vilayetinde 18 adet Arap adını taşıyan köy görülmektedir [6. 12]. Ancak, bunun nüfus kaydı tam olarak yapılmadığından kaynaklandığı söylenmektedir. Fergane ve Hocend'e yakın bölgeler olan Kırgızistan'daki Oş, Celalabad ve Özgen (eski Özgend) bölgelerinde Özbekçe konuşan Arap toplulukları ayrı mahalleler oluşturarak Özbeklerle aynı köylerde oturmaktadırlar.

Kazakistan'da ise az olsa bile Arap topluluğunun varlığı bilinmektedir. Burada da Kırgızistan'da olduğu gibi Özbekçe konuşan Arapların Güney Kazakistan'da, daha çok Çimkent şehrine yakın Arabi, Arabi-Col adını taşıyan ahalî meskenlerinin bulunduğu görülür [2. 48-49].

Türkmenistan'da da Çarcuy (Lebap) vilayetindeki bazı köy sakinlerinin kendilerini Arap olarak tanımladıkları görülmekte, Daşauz (Daşoğuz) vilayetinde ise Arap adını taşıyan 8 adet köyün bulunduğu, ancak, köy ahalisinin kendilerini Arap olarak nitelendirmediği bilinmektedir. Ayrıca, bir kaç Türkmen boyunun soyca Araplar'a dayandırılması söz konusudur [10. 183-187]. Özellikle, Türkmenlerin çoğunluğunu oluşturan *Teke*, *Göklen*, *Yavmut*, *Çavdur*, *Ersarı* ve saire halis Türk boylarıyla beraber karışık menşeli *Ata*, *Hoca*, *Şeyh*, *Mahtum* gibi boyların Araplarla irtibatlı olduğu görüşü pek yaygındır.

“Orta Asya Arapları” derken, bölge ahalisi arasında etnik değil, daha çok bir sosyal grup niteliğine sahip topluluklara da durmak gerekir. Orta Asya'daki topluluklarda, özellikle, Özbek ve Tacikler arasında kendisini *Seyyid*, *Hoca*, *İşan* (saygı göstergesini ifade eden Farsça *iş-ân* / *eş-ân* “onlar” kelimesinden) olarak tanıtan gruplar ayrı ayrı köyler sakinlerini oluşturmakla birlikte şehir, kasaba ve köylerde de ayrı bir mahalle veya bir kaç aile olarak oturmaktadırlar. Onların pek çoğunluğu kendi soyunu Peygamber'in soyuna veya İslam'ı yayan Arap komutanlarına bağlamaktadırlar. Ancak, mezkur sosyal grupları doğrudan-doğru Araplarla ilişkilendirmek heyli zordur. Çünkü, onların pek çoğunluğu kendi millî kimliklerini Araplarla bağlamadığı gibi fiziksel görünümünde de Orta Asya'nın yerlileri, özellikle, Özbek, Türkmen ve Tacikler'den fazla farklılık taşımamaktadırlar. Yani, daha çok Sami topluluklarına özgü hususiyetlere sahip olup, kendisini Arap tanımlayan diğer Orta Asyalı Araplardan onların dış görünüşü oldukça ayrıcalık göstermektedir. Doğru, adı geçen sosyal grupların içinde Samilere benzer yönler bulunur, ancak, bu daha çok “Seyyid”lerde kendini

hissettirir. Bu onların kendi soyunu doğrudan-doğru Peygamber'in soyuna dayandırdıkları ve bir çoğunun elinde bunu kanıtlayan şecerelerin bulunmasıyla da tesbit edilir. Böylece, Seyyidler yerli toplumla fazla karışmayan, Hoca ve İşanları ise yerli (Türk ve İranlı) topluluklarla Arapların oldukça karışması sonucunda ortaya çıkmış bir grup olarak nitelendirmek mümkün. Gene de bu görüş kesin olmayıp, onlar erli ahali kesimlerinin herhangi bir dönemlerde daha çok imtiyaz (ayrıcalık) elde etmek için kendilerini böyle adlandıran bir kısmı olabilirler.

Orta Asya Araplarının konuştuğu dilleri oranına göre şu gibi 4 gruba ayırabiliriz:

1. *Özbekçe konuşan*. Bu gruba dahil olanlar Araplar çoğunluk olup, Özbekistan'dan başka diğer Orta Asya cumhuriyetlerinde, özellikle, Kazakistan ve Kırgızistan'da yaşayan Araplar bu dili konuşmaktadır. Tacikistan Araplarının da belirgin bir kısmı Özbekçeyi ana dili saymakta veya iki dilli – Tacikçe ve Özbekçe konuşan topluluk olarak bilinmektedir. Türkmenistan Araplarının, özellikle, Çarcuy (Lebap) vilayeti Araplarının kendi aralarında Özbekçe konuştuğu görülür.

2. *Tacikçe konuşan*. Tacikistan ve Özbekistan'da yaşayan Arapların bir kısmı konuşur. Tacikistan'da olduğu kadar Özbekistan'da da Araplar “Özbekçe konuşan” ve “Tacikçe konuşan” olarak nitelendirir.

3. *Arapça konuşan*. Sayısı fazla olmayan, en çok Özbekistan'daki *Ceynav* (Kaşkaderya) ve *Cogari* (Buhara) köylerinde yaşayan topluluk. Her iki köyün Arapçası bir birlerinden oldukça farklı olup, konuştuğu zaman biri diğerini anlamamakta ve Özbekçe ya da Tacikçe aracılığıyla mulakat yapmaktadırlar. Orta Asya Arapçasını inceleyen bilim adamları, özellikle, Gürcistanlı Arap dilbilimcileri Ceynav ve Cogari köyleri Arapçasının Arap dilinin ilk orta çağlara özgü nitelikleri taşıdığını belirtmekle beraber Ceynav Arapçasında Afgan dilinin etkisi olduğuna dikkati çekmişlerdir [13. 4].

Eğer Özbekçe konuşan Arapları dilinin leksik içeriği ve fonolojik özelliklerine bakılırsa, asırlar boyunca kendine özgü bir ağız oluştuğuna tanık olunur [3; 8. 17–20]. Evvela, şunu vurgulamak gerekir ki, Orta Asya Araplarının esas kısmı Özbek edebi dili (eski Çağatay Türkçesi)ne yakın bir ağız konuşurlar. Bununla beraber, mezkur ağzın kendine özgü tarafları da bulunmaktadır. Bilindiği gibi, Özbek edebi dili Eski Türk yazı dilinin bir devamı olan Karluk lahçesi esasında oluşmuş olup, mezkur lahçe Karahanlılar devleti (960–1212) hükümranlılığı döneminde bölgede geniş çapta yayılmaya başlamıştı. Bin yıldan fazla zaman zarfında esas olarak Orta Asya'nın güney ve güney-batı bölgelerinde yaşamakta olan Araplar da aynı tarihten başlayarak Karluk Türkçesi ile tanışmış olup, onların konuştuğu Özbek ağzında da mezkur lahçeye özgü hususiyetler kendini hissettirmektedir.

Arapların Özbek ağzına has özgülüklerden biri Özbek edebi dilinde, bu cümleden Buhara, Semerkant ve Kaşkaderya illerinin şehirlerinde konuşulan Özbek ağzına özgü *o* (aslında *â*) ünlüsü Araplarca çoğu zaman yumuşak *ä* (e) olarak teleffüz edilir. Örneğin, Özbek edebi dilinde bir çeşit meyve olan elma *olma* (âlmâ) kelimesi Orta Asya Araplarınınca *âlmä* (elme) biçiminde, “çocuk, veled” anlamındaki *bola* (bâlâ) kelimesi *bälä* biçiminde teleffüz edilir.

Araplar ağzına has işbu özgülükler esas olarak Karşı (eski Nesef) şehrinin kuzeyinde bulunan Polatı ve ona yakın yerleşim birimleri: Alaçabab, Rayim Sofi, Börhana köyleri sakinleri konuşmasında görülür. Nitekim, Özbek edebi dilinde – *yapti*

(-yapti), Karşı – Şehrisebz ağızlarında *-apti* (-âpti) biçimlerinde yapılan şimdiki zaman eki işbu köyler ağızında *-vatti* (-vätti) şeklindedir. Örneğin, “gelmek” fiilinin şimdiki zaman şekli edebi dilde *kelayapti* (kelâyâpti), Karşı –Şehrisebz ağızlarında *kelopti* (kelâpti), adı geçen Arap köylerinde ise *kevatti* (kevätti) biçimindedir [12. 404-405]. Bu cihetiyle Polatı, Molalı ve civar köyler Araplarının konuşma tarzı Özbek dilinin Taşkent grubuna yakınlık arz etmektedir. Araştırmacılar mezkur grubu Özbek dilinin en büyük ağızı olan Karluk lahçesine dahil ederek, onu Nemengan şehir ağızıyla beraber Türk dillerinin “Uygur grubu”na yakın olduğunu vurgularlar [12. 404-405]. Bilindiği gibi, şimdiki zaman fiili *kelayapti* (kelâyâpti) Taşkent ağızında *kevotti* (kevatti), Nemengan ağızında *kelutti* biçimindedir.

Nitekim, Polatı ve çevresi Araplarının ağızında şimdiki zaman ekinin Taşkent ağızına yakın biçimde olması dilbilimcilerini ilgilendirecek bir meseledir. Çünkü, Taşkentliler ağızına has bu özellik yaklaşık 500 km mesafe farkı olan ve coğrafi yönden komşuluğu bulunmayan Kaşkaderya Arapları ağızında görülmesi izaha mühtaçtır. Şimdilik bu durumu iki çeşit açıklamak mümkündür: 1) geçen asırlarda Taşkent ve çevresinden bir grup ahalinin güneye göç ederek, Kaşkaderya ilindeki Orta-Çöl – Kasan ve Çırakçı ilçeleri arasındaki bölgede yerleşmesi ve yerel toplumlar ile karışması sonucu olabilir; 2) yaklaşık bin yıl önce Karahanlılar devletinin (960-1212) hüküm sürdüğü bölgede Karluk lahçesinin yayılması sonucunda işbu lahçenin bir dalı (Taşkent – Nemengan ağızı) Kaşkaderya vahasında da yayılmış olasılığı ve s.

Bilindiği gibi, Kaşkaderya vahasında geniş çapta yayılan şehir ağızları arasında Özbek dilinin Karluk lahçesi öncülük yapmakta olup, Karşı – Şehrisebz ağızı ona tam bir örnek teşkil etmektedir. İlginç olan şu ki, adı geçen Polatı ağızı da mezkur lahçenin bir dalı olmakla beraber, Karşı – Şehrisebz ağızından farklı olarak Taşkent ağızına yakınlık arz etmesi dikkata değer.

Sadece Özbekistan değil, belki de Orta Asya’nın diğer bölgelerinde yaşayan Arapların ağızına özgü başka yine bir hususiyet Özbek edebi dilinde “men” biçiminde teleffüz edilen birinci şahıs birlik kipinin (pronoun) genellikle *мән* (män) biçiminde kullanılmasıdır. Şu ciheti ile de Orta Asya Arap ağızı Özbek dilinin çoğunluk şehir ağızlarına yakınlık göstermektedir. Oysa, Orta Asya’nın Kazak, Kırgız, Karakalpak ve Türkmen gibi Türk dillerine mensup dillerde de mezkur kip (pronoun) “men” biçimindedir. Türk dillerinin Eski Türk dönemi (6.–10. yüzyıllar)da ise işbu kip esas olarak *bən* (bän) ya da *mən* (män) biçimlerinde kullanılmıştır [1. 34].

Orta Asya’nın Özbek dilli Arapları ağızına kısaca bir bakış şunu gösterir ki, Araplar bölgeye adım attıkları ilk dönemlerden bölgenin yerel dilleri İrani diller ve Türkçe ile tanışarak, yavaş yavaş işbu dilleri benimsemeye başlamışlardır. Özellikle, Arapların Özbek dilinde konuşan kısmı ağızında Özbekçenin kadim dönemine özgü leksik ve bazı fonetik hususiyetlerin korunduğu bunun tam bir kanıtıdır [7. 250]. Nitekim, kendi ana dilleri – Arapçayı koruyan Ceynav köyü (Mirişkar/Kaşkaderya) Arapları ağızında *uçmah* - cennet, *ölçeng* – suv taksımlama cihazı, *yazuk* - “günah, suç”, *üşük* - “soğuk” ve s. gibi Özbek dilinin diğer ağızlarında kullanılmayan Eski Türkçe sözlerin görülmesi bu görüşü tespit eder. Bununla beraber, Orta Asya Araplarının bir kısmı daha Orta Çağlarda Türkleşerek, Çağatay Türkçesinde konuşmaya başladıklarının yine bir delili şu ki, gerçi 4 – 5 asırdır yakın komşu olarak yaşamalarına rağmen, Özbek dilinin Kıpçak lahçesine has özgümlüklerin bölge Arapları

ağzında hemen hemen görülmemesi kendi açıklamasını gerektirir. Bilindiği gibi, Kıpçak lahçesi Orta Asya'da Şeybaniler sulalesi (16.–17. yüzyıllar) yönetimde bulunduğu dönemde geniş oranda yayılmaya başlar ve Orta Asya'nın güneyindeki vaha ve step bölgelerinde yaşayan ahalinin konuşma diline dönüşür. Araplar adı geçen lahçe temsilcileriyle derin ilişkilerde bulunsalar da, ancak Özbek dilinin Kıpçak lahçesinde değil, yine de eski dönemlerde bölgede yayılan Karluk lahçesini benimsemeleri onların çok eskiden Türkleşmeye başladıklarına delalet eder.

ЛИТЕРАТУРА

1. Абдурахмонов Ф., Рустамов А. Қадимги туркий тил. – Т.: Ўқитувчи, 1982.
2. Всесоюзной переписи населения 1926 г. Узбекская ССР. Родной язык. Возраст. Грамотность. Т. XV. – М., 1928. – С. 48–49.
3. Дала материаллари. Қашқдарё вилояти Косон, Миришкор, Касби туманлари
4. Известия Туркестанского отдела Русского географического общества. Вып. II. – Т., 1900.
5. «История» ат-Табари». Избранные отрывки (Перевод с арабского В.И. Беляева. Дополнения к переводу О. Г. Большакова и А. Б. Халидова). – Т.: “Фан”, 1987.
6. Материалы Всесоюзной переписи населения 1926 г. Таджикской ССР. – М., 1928.
7. Кармышева Б. Х. Очерки этнической истории южных районов Таджикистана и Узбекистана (по этнографическим данным). – М.: Наука, 1976.
8. Каюмов А.Р. Этническая ситуация на территории Южного Узбекистана в XIX – начале XX века (по материалам Сурхан-Шерабадской долины). Автореф. дисс. на соиск. учен. степ. канд. ист. наук. – Т., 2011.
9. Наршахий Абу Бакр. Бухоро тарихи. Форс тилидан А. Расулев таржимаси // “Мерос” туркуми. Т., “Камалак”, 1991.
10. Овезов Д. М. К истории племени Мурчали // Труды Южно-Туркменистанской археологической комплексной экспедиции. Том V. Ашхабад, 1955. С. 183-187
11. Поливанов Е. Д. О происхождении названия Ташкента // В. В. Бартольд. Сборник статей. – Т., 1927. – С. 395-400.
12. Сравнительно-историческая грамматика тюркских языков: Региональные реконструкции / Отв. ред. Э.Р. Тенишев. – М.: Наука, 2002. – С. 404-405.
13. Чиковани Г. Г. Морфологическая структура Кашкадарьинского диалекта арабского языка. – Тбилиси, 1988.
14. Kıtırcı Z. Türkistan’ın Müslüman Araplar Tarafından Fethi. – Konya, 2005.
15. Kurat A.N. Kuteybe b. Muslim’in Harezm ve Semerkand’ı Zabtı // DTCF dergisi VI. 1952, No. 5. S. 7–51.

REZUME

R.RAZHABOV (Tachkent)
ANCIENT TURKIC LANGUAGE ELEMENTS IN CENTRAL ASIAN ARABIC
LANGUAGE

The article deals with the migration history of Arabic to the Central Asia, as well as their language peculiarities, the ancient Turkic language elements in the Arabic language